

На нашу думку, монографія О. Копієвської «Трансформаційні процеси в культурі сучасної України» є помітним внеском в сучасне культурологічне знання, що значно розширює межі наукових розвідок як теоретичної, так прикладної культурології і відкриває шляхи до осмислення теорії і практики культурних трансформацій.

Список використаної літератури

1. **Копієвська О. Р.** Трансформаційні процеси в культурі сучасної України : монографія / О. Р. Копієвська. – Київ : НАККМ, 2014. – 296 с.

References

1. **Kopievska O. R.** Transformatsiini protsesy v kulturi suchasnoi Ukrayny : monohrafiia / O. R. Kopiievska. – Kyiv : NAKKm, 2014. – 296 s.

УДК 374:376.130.2

НЕВІДОМЕ ЛИСТУВАННЯ: ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ ХУДОЖНИКА ГЕОРГІЯ КОСМІАДІ В ЕМІГРАЦІЇ

Костюк Лариса Кіндратівна, кандидат історичних наук, доцент,
Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне
larysa.kostiuk@gmail.com

Розкриваються окремі сторінки німецького періоду життя художника Георгія Петровича Косміаді (1886–1967 pp.). У науковий обіг вводяться нові документи з приватного архіву родини Косміаді. Особлива увага приділяється листам-емігранта від рівненських друзів і знайомих, яких Друга світова війна розкидала по світу. Аналізується досвід реалізації художніх можливостей Г. П. Косміаді в іонаціональному середовищі його працю у вимушений німецькій еміграції. Для сучасників життя художника в еміграції може стати важливою мотивацією активно творити попри будь-які труднощі і обставини долі.

Ключові слова: Г. Косміаді, еміграція, культурний шок, листування, творча спадщина.

Постановка проблеми. Тема еміграції в науковій літературі завжди була актуальною. До неї зверталися дослідники в минулому, сьогодні і, ймовірно, вона буде значимою і в майбутньому. Ця тема є надзвичайно важливою для вивчення, оскільки в сучасних умовах сотні тисяч талановитих особистостей покидають рідні краї і їдуть шукати реалізації своїх можливостей в інших державах. На чужині вони стикаються з таким явищем як культурний шок. Одні, пройшовши через тенета цього шоку, загартувавшись, продовжують творити, а інші – не витримують перипетій долі. У даній статті основну увагу звернемо на постаті Г. Косміаді, який 27 років прожив у німецькій еміграції. Приклад художника показує як в іонаціональному середовищі він зумів зберегти себе, свій талант живописця і наперекір обставинам продовжував писати картини, організовувати виставки, зустрічі з шанувальниками його картин тощо. Для сучасників його життя і творчість в еміграції може стати важливою мотивацією активно творити попри будь-які труднощі і обставини долі.

Останні дослідження та публікації. Дослідники, що вивчають проблеми еміграції, представляють різні галузі гуманістики – історію, психологію, соціологію, етнологію, культурологію. Серед них варто назвати праці В. Трощинського [13], І. Біленької [1], О. Ровенчак [12], С. Ярмоленко-Реймер [14] та ін. Вони аналізують історичні засади еміграції, проблему культурного шоку та адаптації емігрантів до нової культури, особливості міжкультурної комунікації в іонаціональному середовищі тощо. Переважна більшість із них вважають, що емігранти, безсумнівно, в новій життєвій ситуації переживають культурний шок. Підтвердженням цієї думки є постать художника Г. Косміаді, дослідження його життя у Німеччині в 1940–1967 pp. уже знайшло відображення в історіографії [5–6]. Проте проблема пристосування художника до конкретних реалій німецького середовища, роль сім'ї та комунікація із емігрантським середовищем – так і залишилися поза увагою досліджень.

Метою статті є виявлення окремих сторінок життя і творчості Г. Косміаді на основі архівних документів родини та неопублікованих листів емігрантів до художника.

Виклад матеріалу дослідження. Нагадаємо, що Георгій Петрович Косміаді (1886–1967 pp.) народився на Кавказі, але починаючи з 19-літнього віку повсякчас жив в іонаціональному середовищі: 11 років працював у Москві, майже 23 – на Волині, у Рівному і 27 – у Німеччині, в Гамбурзі. Якщо перші два середовища співпадали з роками його творчого зростання та активної діяльності і були російськомовними, а отже зрозумілими, то німецьке – в силу історичних обставин

відобразилося на його житті у формі культурного шоку. Найкращі роки життя і творчості, на перший погляд, уже були позаду. Чужомовне середовище і невизначеність майбутнього у той час турбували художника найбільше.

Важливо з'ясувати обставини, за яких родина Косміаді переїжджає до Німеччини. Це був період II Світової війни. На Волинь у вересні 1939 р. прийшла радянська влада. За міждержавними угодами між СРСР і Німеччиною його сім'я підпадала для переїзду до своїх родичів у Гамбург (саме там проживала сестра дружини художника). У приватному архіві Косміаді знаходиться особливий документ – квитанція Брестської митниці №538 від 29 січня 1940 р. Вона засвідчує, що саме у той день на митниці у нього вилучили 12 рублів радянської валюти, забороненої для вивозу [3]. Отже 29 січня варто вважати днем перетину кордону родиною Косміаді та офіційною датою неповернення. На той час Георгію Петровичу виповнилося майже 54 роки; разом із ним були дружина Бригітта-Фріда, 16-річна дочка Надія та дев'ятирічний син Володимир. У минулому залишилися роки, сповнені мистецької діяльності, роки, коли життя повсякчас пред'являло йому випробування, які потрібно долати, щоб рухатися вперед. І кожного разу треба було доводити свій професіоналізм і потребність у різних політичних обставинах. Ось чому творчі обдарування Г. Косміаді зумів реалізовувати як художник-одинак.

Зауважимо, що важливими для розуміння теми є окремі фрагменти записок «Спомини», занотовані Г. Косміаді у 1966 р. Ось які акценти він розставив щодо німецького періоду життя: «Радянський німецький комітет. Від'їзд до Німеччини. Дорога. Ауе (виставка). Гамбург. Державна опера і театр «Талія». Обов'язкові роботи (Гітлер). Кінець війни. Архітектурні роботи в архітектурі (міські проекти). Виставка в Гамбурзі. 1945 р. Payes Хаус (успіх). 1947 р. Мюнстер. Воркум. Низка виставок к Німеччині до 1966 р.» [4].

Найперше, що звертає на себе увагу у цих нотатках – це окремі віхи життя художника, пов'язані з творчістю та виставковою діяльністю. У Німеччині родину Косміаді сприйняли як репатріантів із Волині (художник в'їжджав до Німеччини з карткою за індивідуальним №131569 [2; 5]). Усіх емігрантів, що попали до табору для переміщених осіб, сприймали підозріло, як ворогів, яким не варто довіряти. Але Георгій Петрович попав до Німеччини сформованим художником. Упродовж місяця перебування в таборі він написав низку акварельних робіт, які 26 лютого 1940 р. уже експонувалися на виставці у м. Ауе [2; 8–9]. Отож із перших днів перебування в Німеччині він репрезентував свою діяльність через активну мистецьку роботу. В цьому була його сила і життєве кредо: попри усі негаразди і обставини життя – творити, використовуючи талант, даний Богом.

Після перебування у таборі для емігрантів в м. Ауе (провінція Заксен) сім'я Георгія Петровича потрапляє до Гамбургу, де їх прийняла сестра дружини Герта Пасторіно. Для художника розпочинався кардинально новий період життя. На перших порах він працював у майстерні Пасторіно, де розмальовував шкатулки на замовлення. В умовах війни потрібно було турбуватися про хліб насущний і художник подає документи на Біржу праці, за направленням якої він з 10 липня по 7 вересня 1940 р. тимчасово працював помічником театрального художника у технічному відділі Гамбурзької державної опери [2; 19], а з 29 вересня 1940 р. отримав ще й посаду художника-декоратора в Гамбурзькому театрі «Талія» [2; 21].

З початком німецько-радянської війни у червні 1941 р. Г. Косміаді потрапив до в'язниці для з'ясування обставин переїзду до Німеччині. Його невдовзі випустили, коли з Берліну надійшли офіційні документи про те, що він легально попав із Волині до Німеччини. Можна вважати, що «...родина Косміаді пройшла перевірку, але упродовж усього життя, – як розповідає Надія Георгіївна, – вони залишилися (негласно) під підоозрою» [3].

Пізніше його праця в державній опері була продовжена, зокрема, про це в одному з документів зазначається: «Пан Георг Косміаді... працював у період з 1.VII.1942 по 12.IX.1944 і з 26.IV.1945 по 31.IX.1945... Перерва з 13.IX.1944 по 25.IV.1945 викликана виконанням військового обов'язку» [2; 57]. «Праця на Гітлера», як пише у своїх записках художник, полягала у виконанні та розробці невеликих будівельних проектів, масштабних будівельних креслень і художніх картин акціонерного товариства «Кампнагель», де він проходив військову службу.

Із закінченням II Світової війни Г. Косміаді, після звільнення з Гамбурзької державної опери, став вільним художником, але художником, у якого було ім'я і десяток виставок у німецькому середовищі. Як виявилося, його життя на «вільних хлібах» було не зовсім безхмарним. П'ять перших років в еміграції, коли він працював офіційно, були адаптаційними і культурний шок від чужого інонаціонального середовища лише наростиав. Про це свідчать листи його рівненського оточення.

У період війни Георгій Петрович веде листування із своїми друзями та знайомими, що виїхали з Радянського Союзу. У приватному архіві Н. Саннов-Косміаді збережена тека листів, що отримував художник у німецькій еміграції. Зокрема, це листи від Валентини Смолік – жінки, в яку був

закоханий Г. Косміаді ще у Рівному і з якою листувався до кінця своїх днів. А коли Георгія Петровича не стало, листування продовжила його дружина Брігітта-Фріда та донька Надія. З 1975 р. листи від В. Смолік перестали надходити – вона відійшла у вічність.

Цей факт листування дуже промовистий: для емігрантів будь-яка звістка від тих, із ким пов'язано життя до виїзду на чужину, була важливою як ковтком повітря. Ось деякі фрагменти листів В. Смолік до Г. Косміаді, написані у 1941–1943 рр.: «Яке це щастя, що Вам вдалося вийхати! Але як вдалося вийхати?» (8 липня 1941 р., Швейцарія); «В який тяжкий час ми живемо! Скільки хвилювань, ... турбот та напруженіх нервів із-за відсутності відомостей про рідних і близьких... Яке щастя, що ви вийшли вчасно і в «радянському раю» недовго прожили і не зазнали, Бог знає чого...» (18 серпня 1941 р., Париж); «Тяжкі випробування випали на нашу долю. Ось і Вам прийшлося вдруге емігрувати, вдруге розпочинати життя спочатку» (4 жовтня 1941 р., Париж); «Радію Вашим успіхам. Звичайно, Гамбург – не Ровно. Поле діяльності ширше, більше. Шкода, що у мене немає можливості побачити Ваші роботи...» (20 травня 1942 р., Париж); «Як там наше Ровно? Говорять, що воно у свій час дуже постраждало. Чи побачу я його? Скільки було пережито в ньому у свій час. Як усе це далеко. Тоді була молодість, запас життєвої енергії, усе думалося: в майбутньому буде краще. Тепер майбутнє уже ніщо, теперішнє невеселе» (28 жовтня 1942 р., Париж); «Який страшний час ми переживаємо! Як багато прийшлося на долю нашого покоління. І хто знає, хто з нас переживе цю жахливу війну» (2 серпня 1943 р., Париж). Майже через 20 років після еміграції В. Смолік напише Г. Косміаді з Парижу: «І я деколи згадую Ровно, двадцяті роки, Вас, школу, і молодість. По правді сказати, найкращі роки моого життя... Радію, що Ви як і раніше, кипуче-діяльний (у мене склалося таке враження) і щасливий дідусь» (10 червня 1958 р., Париж) [8].

Ці фрагменти листів, як і самі оригінали, є, безумовно важливими і цінними документами для вивчення емігрантської комунікації. Представлені листи висвітлюють питання від'їзду з Рівного, долю міста під час війни, тяжкі переживання щодо облаштування близьких людей в еміграції тощо. Безумовно, центральною темою листування є інтерес до творчої особистості митця та його адаптації в німецькому середовищі. Знаковими у цьому зв'язку є листи від Леоніда Чечеля – знайомого В. Смолік і Г. Косміаді, який у 1941 р. писав Георгію Петровичу з Парижа: «Із Вашого оголошення в газеті «Новое слово» я дізнався, що Ви покинули наші благословенні місця і опинилися в Гамбурзі» (7 квітня 1941, Париж) [9]. Мова йде про газету російських емігрантів, де Георгій Петрович подавав інформації про свої виставки. До речі, читаючи цю газету 22 травня 1967 р. Г. Косміаді тихо і спокійно відійшов у Вічність. Так само, як В. Смолік, Л. Чечетов у своїх листах 1941–1943 рр. запитує у Косміаді про будь-які відомості про Рівне, якщо він такими володіє.

У воєнний та повоєнний період надходили листи і від Тамари Лівши – подруги по рівненській школі, що емігрувала до Німеччини, певний час жила разом із Миколою Лівшою і Андроніком Симончуком у Косміаді в Гамбурзі, а пізніше у 1948 р. разом із сім'єю вийшла до Аргентини (Буенос-Айрес). Ось що вона писала у листі до Г. Косміаді 10.11 1945 р. із Берліну: «Дуже тішуся, що Ваше ім'я і надалі лунає так звучно. Тішуся Вашою виставкою і подивилася її, хоч здалека» [11]. У 1946 р., коли родина Лівшів перебувала у таборі для переміщених осіб у Кевелярі, Микола у листі до Г. Косміаді написав: «Ми тут згадуємо всіх Вас. Багато дуже гарних спогадів завдячуємо Вам із Гамбургу. Здається нам, що там наша дома, що там хтось нам дуже близький, рідний... Тому, Георгій Петрович, пишіть нам, дуже просим, про все своє, зі своїм широким і щирим жартом та темпераментом» [11]. У листах сім'ї Лівші до Г. Косміаді відчувається щира любов і глибока повага до особистості митця.

Серед листів, написаних до Г. Косміаді в 1946–1949 рр., знаходимо повідомлення від Платона Міклухіна. З ним Георгій Косміаді познайомився в Німеччині і тривалий час вони були дружні. Платон Федорович знався на мистецтві і писав статті про творчість художника. Цікаві враження зафіксовані в одному з листів: «Мені дуже хотілося побувати на Вашій виставці в Мольні...було б великою насолодою провести декілька годин із Вами в улюбленому мною світі Вашої творчості! Ви ж знаєте, як я люблю Вашу творчість – картини – ці прекрасні кольорові симфонії. Наповнені життям, динамікою і почуттями!!! В них, Ваших картинах – все – живопис, музика, поезія..! В пам'яті оживають твори Римського-Корсакова, Рахманінова, Мусоргського, Куїнджі, Левітана, Сурікова, народні легенди і казки, найглибші відображення людських почуттів» (1 липня 1946 р.) [10]. Пізніше в США він напише статтю про творчість Георгія Косміаді і прише її художнику у 1947 р. Вслушайтесь у слова П. Міклухіна: «Живопис та музика – це його захоплення. Він творить свої власні кольорові симфонії та мріє про синтез мистецтва. Неповторними є його монастирі, церкви та палаці. Вони діють як фантастичні рухливі істоти, що не дають спокою очам. Усе в русі. Можна легко виявити геометричну конструкцію в композиції його картин, але це є лише кінематикою ліній і кольорових площин. Він сам

відомий кресляр і знавець математичних законів та перспектив. Всі його картини сповнені рухом. Його техніка шпателя допомагає створити справжній феєрверк кольорів. Відчувається захоплення кольорами. Помітно оргію фарб і виразність його мистецтва. Він працює багато, дуже багато і невтомно. Він пише і чить. Його діяльність присвячена красі, і він твердо впевнений, що вона є сенсом життя...» [2; 77]. У цих словах П. Міклухін виразив усю глибину творчості Г. Косміаді.

Зауважимо, що 1940 – перша пол. 1950-х рр. для родини Косміаді були надзвичайно тяжкими, тому поодинокі спілкування зі своїми знайомими з Рівного заповнювало його душу. Він організовував виставки-продажі своїх картин, зокрема, лише в 1947 р. його роботи експонуються в Мольні, Мюнстері, а також під час виставкового турне Північно-німецького товариства з продажу творів мистецтва в містах Пaderборн, Любек, Херфорд, Бадойнхаузен, Мінден і Райн. З творчим доробком «емігранта з Волині» і «сина кавказьких гір» знайомилися також жителі Варендорфа, Бад Кіссінгена, Бад Бернека, Фіхтельгебірга, Гамбурга. Про ці виставки повідомлялося в російській емігрантській газеті «Новое слово», яку читали вихідці з СРСР.

Згадуючи початок 1950-х років, Н. Косміаді зауважує: «Це був безумний час, ми тоді жили впроголодь. Кожен отримував 50 г хліба в день, одна буханка якого на чорному ринку коштувала 80 марок. На малолітнього сина отримувала усього 60 марок на місяць» [3]. Емігрантське середовище за межами Німеччини підтримувало сім'ю Косміаді як могло. Зокрема, з листів дізнаємося, що сім'я Миколи і Тамари Лівши упродовж довготривалого часу допомагала Косміаді матеріально: надсилала продуктові посилки з Аргентини, купувала і пересилали німецькі марки щоб підтримати художника. Із листа Т. Лівши від 23 грудня 1952 р. із Буенос-Айреса дізнаємося наступне: «Нам Ваші обставини щодо продажу картин дуже засмучують. Ви віддали для мистецтва стільки років праці... і зараз, як Ви пишете, з конвульсіями зводите кінці з кінцями. Це дійсно, невтішно, але... це загальна хвороба еміграції, яка усім нам у боках сидить» [11]. Безперечно, для Г. Косміаді важлива будь-яка інформація про знайомих від Т. Лівши: «Ми в Аргентині чуємося вже досить старими емігрантами. Тут багато українців, так що наші театри, опери, вистави, церкви – усе маємо... Пише мені Др. Могильницький з Африки – його аж туди занесла війна, що дуже скучає він і його жінка зі своїми хочуть переїхати до Америки або до Аргентини. Вони там одні українці... Валя Дзівак пише вже з Нью-Йорка, вона має 2 дітей сина і дочку. Працює на фабриці, а мама пильнує дітей... Міськови, Верба, Баграновськи всі в Нью-Йорку – всі працюють, хто що може» [11]. Звичайно, у Гамбурзі дуже не вистачало сильного емігрантського середовища, тому Г. Косміаді почувався не зовсім втішно та й здоров'я бажало бути кращим.

Перегукується смуток Лівши із занепокоєнням, які висловлювались у своїх листах А. Симончук – один із рівненських учнів Г. Косміаді, що емігрував до Німеччини, а потім до Аргентини: «Дуже шкодую, що матеріальне становище та стан Вашого здоров'я, невтішні» (від 16.01.1955, Буенос-Айрес) [7]. Учитель і учень переписувалися довготривалий час. Після 12-річного перебування в Аргентині Андронік напише листа Георгію Петровичу об'ємом в 71 сторінку каліграфічного тексту. Він викладе жахливу історію власної еміграції своєму вчителю, ностальгічно зазначивши: «Якщо Ви колись говорили, що в Німеччині і береза не така як на Волині, і дуб не той, то в порівнянні з місцевою природою наша країна сприймається раєм. Якщо, бувало, вийдеш у нас в поле, на луг чи в ліс, то серце наповнювалося радістю і блаженством від краси і життєвості нашої природи... Тут нічого подібного не відчуваєш» [7]. У цьому ж листі А. Симончук також напише: «Писати Вам листа – це писати Вам історію втраченого життя... Словом, я весь час думав і очікував, що моя доля якось повернеться в кращий бік, ...але пройшло уже багато років, найкращих, вирішальних, коли людина повинна була розвернутися до максимуму свої здібності, енергію і творчість, а замість цього вони пройшли в фізичних і моральних стражданнях... Вся енергія пішла на боротьбу з перепонами і ворожими обставинами і нічого не залишалося на позитивну діяльність» (від 27.09.1961, Буенос-Айрес) [7]. Ці зауваження розкривають особливі обставини життя емігрантського середовища. Не можна сказати, що Андронік не докладав зусиль, щоб реалізуватися як художник. Зусиль докладено чимало, але за його спиною не було такого міцного тилу як у Г. Косміаді – дружини, дітей, онуків. Георгій Петрович, переживши культурний шок в еміграції, спрямував своє життя у русло творчості. Одним із живильних джерел його натхнення було листування з друзями. Навіть коли було сутужно матеріально, художник малював. Зауважимо, що спадок німецького періоду творчості Г. П. Косміаді складає понад 5000 картин.

Висновки. Досить часто маємо хибні уявлення про минуле, особливо недавнє минуле. Що говорити про тих, хто щодень, працюючи, творив культурну ауру ХХ ст.? Ось чому, здійснюючи розвідку про Георгія Петровича Косміаді в узгодженості з історичною логікою та сучасними рецепціями, важливо було включити у науковий обіг невідомі листи емігрантів до художника та

окремі документи з приватного архіву родини, щоб зрозуміти внутрішню динаміку творчості митця. Складовими успіху Г. Косміаді була підтримка родини, щоденна праця над новими картинами, організація виставок у багатьох німецьких містах, а також спілкування з друзями-емігрантами. Листування з В. Смолік, сім'єю Лівши, П. Міклухіним, улюбленим учнем А. Симончуком та ін., привносили в його життя розуміння необхідності творити в будь-яких умовах. Досвід входження в німецьку культуру і життя в еміграції був для Г. Косміаді несподіваним і складним. Але завдяки наполегливій праці він зумів зберегти себе як художник і як творча особистість. Та попри успіх у мистецькій діяльності, його постійним «супутником» був культурний шок, який переживав художник у Німеччині до кінця свого життя. На схилі літ в альбомі для рисунку на одній із сторінок він напише щемливі слова: «Боже, який я самотній!».

Список використаної літератури

1. **Біленка І. Г.** «Культурний шок» і адаптація до нової культури / І. Г. Біленка // Вісник Харків. держ. акад. культури. – 2011. – С. 12–16.
2. **Георгій Косміаді : життя і творчість у документах.** Зб. док. У 2-х т. Т. 2. / Н. Тарасевич, Л. Костюк. – Рівне : ППДМ, 2009. – 359 с.
3. **Записано зі слів Н. Саннов-Косміаді 27 грудня 2017 р.**
4. **Записки Георгія Косміаді** // Тека 7 – «Записки». Приватний архів родини Косміаді : Арт-ательє Г. Косміаді в м. Рівні.
5. **Костюк Л. К.** Творчість Георгія Косміаді в культурно-мистецькому середовищі Німеччини 40-60 років ХХ ст. / Л. К. Костюк // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: Зб. наук. пр.: Наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. У 2-х т. – Т. 1. – Вип. 15. – Рівне : РДГУ, 2009. – С. 244–249.
6. **Костюк Л. К.** Художник, що мислив Волинню : життя і творчість Георгія Петровича Косміаді / Л. К. Костюк // Поліссєзнавство у фольклорно-етнографічних і літературно-мистецьких дослідженнях. – Рівне : Волинські обереги, 2009. – С. 126–132.
7. **Листи А. Симончука до Г. П. Косміаді** // Тека 10 – «Листування». Приватний архів родини Косміаді : Арт-ательє Г. Косміаді в м. Рівні.
8. **Листи В. Смолік до Георгія Косміаді** // Тека 10 – «Листування». Приватний архів родини Косміаді: Арт-ательє Г. Косміаді в м. Рівні.
9. **Листи Л. Чечеля до Г. П. Косміаді** // Тека 10 – «Листування». Приватний архів родини Косміаді : Арт-ательє Г. Косміаді в м. Рівні.
10. **Листи Платона Міклухіна до Г. П. Косміаді** // Тека 10 – «Листування». Приватний архів родини Косміаді: Арт-ательє Г. Косміаді в м. Рівні.
11. **Листи Тамари та Миколи Лівіш до Г. П. Косміаді** // Тека 10 – «Листування». Приватний архів родини Косміаді : Арт-ательє Г. Косміаді в м. Рівні.
12. **Ровенчак О. А.** Соціокультурні характеристики сучасної української еміграції до Німеччини / О. А. Ровенчак // Вісник Одес. нац. ун-ту : Соціологія і політичні науки, 2016. – Т. 21. Вип. 1. – С. 71–90.
13. **Трощинський В. П.** Міжвоєнна українська еміграція в Європі як історичне і соціально-політичне явище / [відп. ред. В. Б. Євтух]; НАН України. І-т соціології / В. П. Трощинський. – Київ : Інтел, 1994. – 260 с.
14. **Ярмоленко-Реймер С.** Культурний шок та криза самоідентифікації: українська дослідниця про адаптацію іммігрантів / С. Ярмоленко-Реймер // Голос Америки. – 2017. – 7 черв.

References

1. **Bilenka I. H.** «Kulturnyishok»iadaptatsiya do novoikulturi / I. H. Bilenka // Visnik Kharkivskoho institutu kultury. – 2011. – S. 12–16.
2. **Heorhii Kosmiadi : zhyttia I tvorchist u dokumentakh.** Zbirnyk dokumentiv u 2-kh tomakh. T. 2 / N. Tarasevych, L. Kostiuks. – Rivne : PP DM, 2009. – 359 s.
3. **Zapysano zi sliv Nadii Sannov-Kosmiadi 27 hrudnia 2017.**
4. **Zapysky Heorhiia Kosmiadi** // Тека 7 – «Zapysky». Pryvatnyi arkiv rodyny Kosmiadi : Art-atelie Heorhiia Kosmiadi v Rivno.
5. **Kostiuk L. K.** Tvorhist Heorhiia Kosmiadi v kulturno-mystetskomu seredovyshchi Nimechchyny 40-60 rokiv XX stolittia / L. K. Kostiuk // Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shliakhy rozvytku: Zb. nauk. prats: Naukovi zapysky Rivneneskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu. U 2 t. – T. 1. – Vyp. 15. – Rivne : RDHU, 2009. – S. 244–249.
6. **Kostiuk L. K.** Khudoznyk, shchomyslyv Volynniu : zhyttia I tvorchist Heorhiia Petrovycha Kosmiadi / L. K. Kostiuk // Polissieznavstvo u folklorno-ethnografichny khiliteraturno-mystetskykh doslidzhenniakh. – Rivne : Volynski oberehy, 2009. – S. 126–132.
7. **Lysty Andronika Symonchuka do H. P. Kosmiadi** // Тека 10 – «Lystuvannia». Pryvatnyi arkiv rodyny Kosmiadi : Art-atelie Heorhiia Kosmiadi v Rivno.
8. **Lysty Valentyny Smolik do Heorhiia Kosmiadi** // Тека 10 – «Lystuvannia». Pryvatnyi arkiv rodyny Kosmiadi: Art-atelie H. Kosmiadi v Rivno.

9. *Lysty Leonida Chechelia do H. P. Kosmiadi* // Teka 10 – «Lystuvannia». Pryvatnyi arkhiv rodyn Kosmiadi : Art-atelie Heorhii Kosmiadi v Rivno.
10. *Lysty Platona Miklukhina do H. P. Kosmiadi* // Teka 10 – «Lystuvannia». Pryvatnyi arkhiv rodyn Kosmiadi: Art-atelie Heorhii Kosmiadi v Rivno.
11. *Lysty Tamary ta Mykoly Livshy do H. P. Kosmiadi* // Teka 10 – «Lystuvannia». Pryvatnyi arkhiv rodyn Kosmiadi : Art-atelie Heorhii Kosmiadi v Rivno.
12. **Rovenchak O. A.** Sotsiokulturalni kharakteristiki suchasnoi ukrainskoi emigratsii do Nimechchini / Rovenchak O. A. // Visnik Odeskoho natsionalnogo universitetu :Sotsiologiyai politichni nauki, 2016. – T. 21. Vyp. 1. – S. 71–90.
13. **Troshchynskyi V. P.** Mizhvoienna ukrainska emigratsia v Yevropi yak istorychnesotsialno-politychnya vyshche / [vidp. red. V. B. Yevtukh]; NAN Ukrayny. I-t sotsiolohii / Troshchynskyi V. P. – Kyiv : Intel, 1994. – 260 s.
14. **Iarmolenko-Reimer S.** «Kulturnyi shok ta kryza samoidentyfikatsii: ukrainska doslidnytsia pro adaptatsii uimmigrantiv» / S. Iarmolenko-Reimer // Holos Ameryky. – 2017. – 7 chervnia.

UNKNOWN LETTERS: THE ARTIST HEORHII KOSMIADI'S LIFE AND CREATIVE WORK IN EMIGRATION

Kostiuk Larysa, Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor, Rivne State University for the Humanities,
Rivne

The article reveals separate pages of Heorhii Kosmiadi's German life period (1886–1967). New documents from the private archive of Kosmiadi's family are presented in scientific use. The author stresses the letters-emigrants from Rivne's friends and acquaintances who were all over the world because of the Second World War. It has been analyzed the experience how to realize H. Kosmiadi's artistic possibilities in the surrounding of another nation and his work being forced to emigrate in German. For contemporaries the artist's life in emigration could become an important motivation to provide an active creative work despite of difficulties and destiny's conditions.

Key words: Heorhii Kosmiadi, emigration, cultural shock, letters, creative heritage.

UDC 374:376.130.2

UNKNOWN LETTERS:THE ARTIST HEORHII KOSMIADI'S LIFE AND CREATIVE WORK IN EMIGRATION

Kostiuk Larysa, Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor Rivne State University for the Humanities,
Rivne

The aim is to reveal separate pages of Heorhii Kosmiadi's life and creative work (1886–1967) basing on family's archive documents and unpublished emigrants' letters to the artist.

Research methodology. The methods of scientific search within culture studies, specifically history, contrastive and retrospective analysis were used.

Results. Researching H. Kosmiadi's issue (1886–1967) according to the history logic and modern interpretations unknown emigrants' letters to the artist and separate documents from family's private archive were included to the scientific use. The constituents of H. Kosmiadi's success were family's support, everyday work with new paintings, exhibitions' organization in many German cities, and also communication with friends-emigrants. Writing letters to V. Smolik, Livsha's family, P. Miklykhin, favourite student A. Symonchuk and others gave his life the realization of the necessity to create being under any conditions (H. Kosmiadi's art heritage consists of more than 5000 paintings). The experience of involvement into German culture and life in the emigration were unexpected and difficult for H. Kosmiadi. Despite of success in art activity he was followed by cultural shock till the end of his life. Being old he wrote touching words in the album for the drawing: «God, how lonely am I!».

Novelty. New documents from Kosmiadi's family private archive and unknown letters from friends-emigrants were included to the scientific use. The experience how to realize artist's possibilities in the surrounding of another nation and his work being forced to emigrate in German were analyzed.

The practical significance. For contemporaries the artist's life in emigration could become an important motivation to have an active creative work despite of difficulties and destiny's conditions.

Key words: H. Kosmiadi, emigration, cultural shock, letters, creative heritage.

Надійшла до редакції 3.11.2017 р.